

Havayolu İşletmelerinin Sürdürülebilirlik Anlayışı: Ödüllü Havayolu İşletmeleri Üzerine Bir İnceleme¹

Hasan Tahsin Kavlak²

Hasan Suat Aksu³

Özet

Bu araştırma en iyi 3 havayolu işletmesinin sürdürülebilirlik faaliyetlerinin incelenmesi amacıyla yürütülmüştür. Araştırmada incelenen havayolu işletmeleri, Skytrax'ın bağımsız tüketici oylarıyla belirlediği havayolu işletmeleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Araştırmada tespit yapılma amacı olduğundan nitel araştırmalarda kullanılan durum çalışması modeli kullanılmıştır. İncelenen havayolu işletmelerinin ortak sürdürülebilir faaliyetleri; 2050 yılında sıfır karbon salınımını hedefi koymas ve yürütülen faaliyetlerin BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini karşılayıcı atıflar yapılmasıdır. İşletmelerin yaptıkları sürdürülebilirlik temelli faaliyetlerin Paris İklim Anlaşması ve IATA temel hedeflerine yönelik olduğu da dikkat çekmiştir. İşletmeler içinde sürdürülebilirlik faaliyetlerinin gerçekleşmesine yönelik en fazla iş birliği kuran “B” havayolu işletmesidir. Bu konuda diğer havayolu işletmelerinden farklılaşmaktadır. Elde edilen bulgular neticesinde çeşitli öneriler geliştirilmiştir. Geliştirilen önerilen sektöre, işletmelere ve bilimsel çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

- 1 Bu araştırma; 8-9 Aralık 2023 tarihinde Azerbaycan Mingeçevir Devlet Üniversitesi tarafından düzenlenen “Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi: Küresel Trendler, Ulusal Deneyimler ve Yeni Hedefler” isimli kongrede sözlü olarak sunulmuştur.
- 2 Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi Turizm Fakültesi, Türkiye, ht kavlak@sinop.edu.tr , ORCID: 0000-0003-0036-9652
- 3 Arş. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi Turizm Fakültesi, Türkiye, hasansuat.aksu@su.edu.tr , ORCID: 0000-0001-8196-129X

1.GİRİŞ

Turizmin en temel özelliği bulunulan yerden başka bir yere seyahat etmeyi içermesidir. Bu yüzden turizm endüstrisinin temel işletmeleri içerisinde en önemlilerinden birisinin de havayolu işletmeleri olduğu kabul edilmektedir. Havayolu işletmeleri özellikle 21. yüzyıl teknolojik gelişmeleriyle birlikte en çok talep gören ulaştırma işletmeleri arasında görülebilir. Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği (IATA^a, 2023) verilerine göre 2023 yılının ilk üç çeyreğinde yolcu ve kargo taşımacılığı 780 milyar dolarlık bir gelir hacmine ulaşmıştır. 2019 yılında Çin'in Vuhan kentinde ortaya çıkarak tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgınına rağmen çok hızlı bir toparlanma sürecine giren havayolu sektörü 2021 yılına kıyasla 2022 yılında %64,4 oranında yolcu trafiğini arttırmıştır (IATA^b, 2023). Ancak Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO) yine de COVID-19 salgını öncesi döneme göre %28'lik bir kaybın olduğunu vurgulamıştır (ICAO^a, 2023). Özellikle uluslararası turizm hareketliliği için oldukça önemli konumda olan havayolu sektörünün tüketicileri etkilemek, endüstrinin devamını sağlamak ve toplumsal fayda sağlama amaçlarının olduğu da bilinmektedir. Nitekim her sektörde olduğu gibi havayolu sektöründe de işletmecilik mantığı ön plandadır.

Havayolu işletmeleri; sosyal sorumluluk, sponsorluk, reklam gibi tüketiciyi etkileme amacıyla birçok pazarlama faaliyeti gerçekleştirmektedir. Bu pazarlama faaliyetleri ile kâr marjını artırma ve işletmenin sürekliliğini sağlama amaçları ön plana çıkmaktadır (Güneş ve Dülger, 2020: 20). Ancak küresel düzeyde yeni bir farkındalığın ve işletmeler için daha öncelikli bir alanın da oluştuğunun farkına varılmalıdır. Bu farkındalık; işletmelerin sürekliliğini sağlamanın yanı sıra havayolu sektörünün ve turizm hareketliliğinin de sürekliliğini sağlamaktır. Sektörün sürekliliği için doğal çevrenin, çalışanların, tedarikçilerin, tüketicilerin ve sektör ile ilişkili olan tüm paydaşların sürdürülebilir ve sorumlu davranışları sergilemesi gerekmektedir (Tuna ve Dülger, 2020: 155). Bu farkındalık ve gereklilikle birlikte havayolu işletmeleri bir dizi yeni faaliyetleri harekete geçirmiştir. Çünkü değişen çevre koşullarına adaptasyon sağlarken sürdürülebilir bir gelişim politikasının sağlanmaması, başta havayolu işletmelerini daha sonra havayolu sektörünü ve turizm endüstrisini olumsuz etkilemektedir. Bu farkındalık COVID-19 salgını ile birlikte daha da artmıştır. Tüm bu bilgiler ışığında turizm endüstrisinin bir bileşeni olarak ödül almış ilk 3 havayolu işletmesinin sürdürülebilirlik ile ilgili faaliyetlerini incelemek bu araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. İncelemeler sonucunda yapılan çıkarımların ve geliştirilen önerilerin havayolu işletmeleri başta olmak üzere tüm turizm

paydaşlarına, politika yapıcılara ve bilimsel çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. TURİZM VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Turizm sektörünün ekonomik ve sosyo-kültürel etkilerinin yanı sıra biyofiziksel ve çevresel etkilerinin de olması hem turistler ve yatırımcılar hem de politika yapıcıların ekoturizm, sorumlu turizm gibi turizm felsefelerini edinmelerine yol açmıştır (Carasuk vd., 2016: 19; Doğancı, 2022). Bu felsefenin edinilmesinde özellikle COVID-19 döneminde işletmecilere sunulan devlet destekleri de etkili olmuştur (Doğancı, 2020). Bu yeni turizm felsefelerinin ortak tarafları turizmin belli destinasyonlarda odaklanmasını engellemek, turizmi tabana yayarak tahribatı minimuma indirmek ve turist tüketim davranışlarını en aza indirerek doğal kaynakların tükenme hızını düşürmektir. Bu noktada turizm sektörüne dikkat çekilmektedir. Nitekim karbon salınımının %75'lik bir kısmının turizm sektöründen kaynaklandığı ifade edilirken turizm sektörü içerisindeki bu oranın da %40'ının havayolu ulaşımından kaynaklandığı belirtilmiştir (Miralles vd., 2023). Dolayısıyla doğrudan hava kirliliğine dolaylı olarak ise su ve çevre tahribatına yol açması sebebiyle havayolu işletmelerinin sürdürülebilirlik ile ilgili faaliyetleri oldukça önem arz etmektedir.

Havayolu işletmelerinin sürdürülebilir çevre yönetimi konusuna yönelik doğrudan yasal ya da yasal olmayan herhangi bir uygulama yer almasa da turizm sektörünün geneline yönelik küresel örgüt kurulması ve yaptırımların uygulanması söz konusudur. Paris İklim Zirvesi'nde 196 ülke tarafından kabul edilen Paris İklim Anlaşması bu uygulamaların ilk adımlarından biri olarak görülmektedir. Bu anlaşmanın en önemli maddelerinden biri de 2050 yılı sonrası için öncelikle gelişmiş ülkelerin, daha sonra gelişmekte olan ülkelerin karbon salınımlarını sıfır derecesine indirmeleri talebidir. (UN, 2015). Bunun üzerine küresel düzeyde en fazla tüketimi ve tahribatı yaratan sektörlerden birinin de turizm olduğu düşünülerek Küresel Sürdürülebilir Turizm Konseyi (GSTC) kurularak turizmde sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik kriterler belirlemiş ve kriterleri sağlayan turizm paydaşlarına sertifikasyon sağlamıştır (GSTC, 2025). Ancak sektörel bazdaki bu kriterler ve sertifikasyonlar çoğunlukla oteller, tur operatörleri ve destinasyonlar için hazırlanmıştır. Havayolu işletmelerine dönük herhangi bir uygulama yer almamıştır. Buna karşın Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği (IATA, 2025) Paris İklim Anlaşmasında geçen 2050'ye kadar net sıfır karbon salınımı hususunda temel amaç edinmiş ve havayolu işletmelerini de bu noktada teşvik etmektedir.

IATA (2025), havaalanlarının yer hizmetlerinde kullanılan ekipmanlarda elektrik enerjisine geçiş, havayolu trafiğinde verimliliği sağlamak için yapay zekayı kullanma, havaalanlarında tabiata dönük tasarımların uygulanması, yenilenebilir enerji kullanımı ve depolanması, havaalanı çevre yönetim sisteminin kurulması ve gürültü kirliliğini azaltıcı uygulamaların benimsenmesi gibi konularda havaalanlarını yönlendirmekte ve denetlemektedir.

Sürdürülebilirliğe yönelik uygulamalar politika yapımcıların yanı sıra tüketiciler cephesinden de önemli görülmektedir. Özellikle sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin iklim adaleti sağlama konusunda etkili olduğuna yönelik görüşler de bulunmaktadır (Dülger ve Güneş, 2025). Bu da tüketicilerin satın alma davranışlarını şekillendirmede etkili olabilmektedir. Nitekim konaklama işletmelerindeki sürdürülebilir turizm uygulamalarının satın alma davranışını olumlu yönde etkilediği (Özdemir Uçgun ve Narıcı, 2023) ve havayolu işletmelerinin çevresel duyarlılığının tüketici memnuniyetini olumlu etkilediği (Zengin ve Duran, 2024: 103-120) yapılan çalışmalarca ortaya koyulmuştur. Dolayısıyla sürdürülebilir turizm uygulamaları çevresel tahribatın önlenmesinde politik bir güç olabileceği gibi sektörel bazda rekabet avantajı sağlayan bir faktör olarak da ön plana çıkmaktadır.

3. YÖNTEM

Bu araştırma; havayolu işletmelerinin sürdürülebilirlik ile ilgili faaliyetlerinin incelenmesi amacıyla yürütülmüştür. Dünya üzerinde 193 ülkeden 5000'e yakın havayolu işletmesi ulaştırma faaliyete yürütmektedir (ICAO^b, 2023). Ancak bu havayolu şirketleri içerisinde bazıları uluslararası pazarlarda faaliyet göstermekte ve diğer işletmelerden farklılaşma yoluna gitmektedirler. Farklılaşmaları ortaya çıkarmak ve havayolu işletmelerini derecelendirmek amacıyla kurulan Skytrax'e 232 uluslararası havayolu işletmesi üyedir (Skytrax, 2023). Skytrax'e üye olan söz konusu 232 uluslararası işletme araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise 2023 yılında Skytrax tarafından uygulanan tüketicilerin bağımsız oyları ile seçilmiş en iyi 3 havayolu işletmesi oluşturmaktadır. Çalışmanın etik kurallara uygunluğunu ve objektifliğini sağlamak amacıyla havayolu işletmelerinin isimleri yerine harfler kullanılmıştır. Havayolu işletmelerinin sürdürülebilirlik ile ilgili faaliyetleri havayolu işletmelerinin resmi internet sitelerinden alınmıştır. Araştırmada; nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan durum çalışması modeli kullanılmıştır. Durum çalışması; "sınırları belli bir sistem içerisindeki durumların derinlemesine incelenmesi" olarak tanımlanmaktadır (Merriam, 2013: 40).

4. BULGULAR

Araştırma kapsamında incelenen havayolu işletmelerine ilişkin betimleyici bazı istatistiksel bilgiler Tablo 1’de verilmektedir. Tablo 1’e göre en iyi ilk 10 havayolu içerisinde en fazla yolcu taşıyan ve filosunda en fazla uçağa sahip havayolu işletmesi Fransa menşeli “G” havayolu işletmesi iken en fazla destinasyona sefer düzenleyen işletme ise Japonya menşeli “E” işletmesidir. Hem hizmet verdiği yolcu sayısı ve destinasyon sayısı bakımından hem de filosundaki uçak sayısı bakımından en düşük rakamların ise Tayvan menşeli “I” işletmesine ait olduğu görülmektedir. İlk üç sırada yer alan havayolu işletmelerinin hiçbirisi taşınan yolcu sayısı, filodaki uçak sayısı veya hizmet verilen destinasyon sayısı bakımından en yüksek niceliksel değere ulaşamamıştır. En iyi 10 havayolu içerisinde 6’sının Uzak Doğu ülkeleri menşelerinden, 3’ünün Orta Doğu ülkeleri menşelerinden olduğu belirlenirken yalnızca 1’inin Avrupa ülkeleri menşelerinden olduğu tespit edilmiştir. İlk 3’te yer alan havayolu işletmelerinin ise 2’si Uzak Doğu, 1’i ise Orta Doğu ülkelerinden olduğu saptanmıştır. Buna karşın Orta Doğu ülkelerinden “B” işletmesinin toplam yolcu sayısı Uzak Doğu ülkelerinden “A” ve “C” işletmesinin toplam yolcu sayısından fazla olduğu belirlenmiştir.

Tablo 1. En İyi 10 Havayolu İşletmesine Ait Betimleyici İstatistiksel Veriler

Sıralama	Menşe	Havayolu işletmesi	Taşınan yolcu sayısı	Filodaki uçak sayısı	Hizmet verilen destinasyon sayısı
1	Singapur	A	18 154 900	133	74
2	Katar	B	24 769 630	260	153
3	Japonya	C	4 210 000	236	118
4	Bir. Arap Em.	D	43 626 000	260	150
5	Japonya	E	30 109 920	229	376
6	Türkiye	F	71 817 525	394	342
7	Fransa	G	83 000 000	522	300
8	Hong Kong	H	2 800 000	181	58
9	Tayvan	I	2 206 355	87	61
10	Güney Kore	J	10 966 000	157	120

4.1. “A” Havayolu İşletmesinin Sürdürülebilirlik ile İlgili Faaliyetleri

Sürdürülebilirlik ile ilgili olarak ilk faaliyetleri 2013 yılında sürdürülebilirlik faaliyetlerine ilişkin bir rapor yayınlamak ile başlamıştır. 2019 yılında ise işletme bünyesinde sürdürülebilirlik ofisi kurulmuştur. Şubat 2022’de Küresel Sürdürülebilir Havacılık Yakıtı beyanını imzalayan ilk havayolu işletmesi olarak 2050 yılına kadar net sıfır karbon emisyonu sözü vermiştir. Yine 2022 yılında “Singapur Sivil Havacılık Otoritesi” ve “Gelecek Nesiller için Net Sıfıra Doğru” kurumları ile sürdürülebilir havacılık yakıtının kullanımını operasyonel hale getirmek için ortaklıklar kurmuştur. “A” havayolu işletmesinin 2022-2023 döneminde gerçekleştirmiş olduğu sürdürülebilirlik faaliyetleri şu şekildedir:

- Kapsam 1 ve Kapsam 2 sera gazı emisyonları içerisinde toplam 12,77 milyon ton karbondioksit salınımı yapılmıştır.
- Filo genelinde yakıt tasarrufu ve verimlilik önlemleri sayesinde 39 901 ton karbondioksit salınımı azaltılmıştır.
- Filo genelinde 11,80 LTK/AG genel yakıt verimliliği sağlanmıştır.
- Uçuşlardan üretilen 1 971 ton atığın 300 tonu geri dönüşüme kazandırılmıştır.
- Havayolu işletmesine ait ofislerde üretilen 1 343 ton atığın 175 tonu geri dönüşüme kazandırılmıştır.
- Havayolu işletmesine ait ofislerde tüketilen 176 046 m³ suyun 22 550 m³’ü yağmur sularının toplanmasıyla elde edilmiştir.
- Havayolu işletmesine ait tüm birimlerde 4,4 GWh yenilenebilir enerji kullanılmıştır.
- Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinden 8’inci (insana yakışır iş ve ekonomik büyüme), 12’nci (sorumlu üretim ve tüketim) ve 13’üncü (iklim eylemi) kalkınma hedeflerinin işletme politikaları gereği çok öncelikli olduğu beyan edilmiştir.

4.2. “B” Havayolu İşletmesinin Sürdürülebilirlik ile İlgili Faaliyetleri

“B” havayolu işletmesi, IATA tarafından yürütülen “Çevresel Değerlendirme Programı” kapsamında en yüksek seviye ile sertifikalandırılmış ilk havayolu işletmesidir. Bu sertifika; yer hizmetlerinden uçuş hizmetlerine kadar havayolu işletmelerinin tüm faaliyetlerinde uyguladığı çevre yönetim sisteminin belirli kriterlere göre değerlendirilmesini kapsamaktadır. Ayrıca

bu işletme de tıpkı “A” işletmesi gibi 2050 yılına kadar sıfır karbon emisyonu sözü vermiştir. Bu kapsamda yolcuların bilet alma aşamalarında karbon telafisi yapabilecekleri bir program oluşturmuştur. Karbon dengeleme programı adı verilen bu programda yolcular bilet alış aşamasında bağış yapabilmektedir. “B” havayolu işletmesi sürdürülebilirlik temelinde ulusal ve uluslararası birçok kurum ve kuruluşla iş birliği yapmıştır. “B” havayolu işletmesinin 2019-2021 yılları arasında sürdürülebilirlik ile ilgili yapmış olduğu faaliyetler şu şekildedir:

- Uçak kabin hizmetlerinde 2019 yılında “Quisine” isimli bir proje yapılmıştır. Bu projede israfı azaltmak ve kirliliği önlemek adına geri dönüştürülebilir ve tek kullanımlık malzemelerin kullanımı ön plandadır. Bu sayede %80’e kadar bir atık dönüşümü sağlanmıştır.
- Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID Routes) ile mutabakat imzalayarak yasadışı yaban hayatı ticaretine engel olmaya yönelik ilk sertifika alan havayolu olmuştur.
- Meme Kanseri Farkındalık ayında Doha’dan Zürih’e tüm personelin kadınlardan oluştuğu bir sefer düzenlemiş ve işletme bünyesindeki tüm kadın personel için mamogram taramalarını ve çeşitli testleri ücretsiz sunmuştur.
- Hıfz Al Naema (Katar’da israf ile mücadele eden bir sivil toplum kuruluşu) ile ortaklık yürüterek gıda israfını önleyici tedbirler almıştır. Bu tedbirler sayesinde her gün 200-300 kg yiyecek ve içecek ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmıştır.
- COVID-19 pandemi sürecinde yoğun çalışma hayatı bulunan sağlık çalışanlarına 100 000 ücretsiz bilet vermiştir.
- Skycell ile ortaklık kurarak hibrit ilaç konteynırlarının üretimine destek olmuştur.
- Kargo uçakları ile kendi habitatına kazandırılmak üzere yabani hayvanların taşınmasında ön ayak olmuştur.
- General Electric ile su tasarrufu için iş birliği yapılmıştır. Bu iş birliği ile “360 köpük yıkama” yöntemini kullanan ilk havayolu olmuştur. Ayrıca geri dönüştürülmüş atık sular bitki sulamada, klima suları ise temizlik işlerinde kullanılmıştır.
- Uçaklarında yeni iyileştirmeler yaparak gürültü kirliliğini %15 azaltmıştır.

- Basılı materyallerden ziyade elektronik dergi ve gazete hizmeti sunmak için PressReader ile ortaklık kurmuştur.
- Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinden 3'üncü (sağlıklı ve kaliteli yaşam), 4'üncü (nitelikli eğitim), 5'inci (toplumsal cinsiyet eşitliği), 7'inci (erişilebilir ve temiz enerji), 8'inci (insana yakışır iş ve ekonomik büyüme), 12'inci (sorumlu üretim ve tüketim), 13'üncü (iklim eylemi), 15'inci (karasal yaşam) ve 17'inci (amaçlar için ortaklıklar) kalkınma hedeflerinin işletme politikaları gereği çok öncelikli olduğu beyan edilmiştir.

4.3. "C" Havayolu İşletmesinin Sürdürülebilirlik ile İlgili Faaliyetleri

İşletme bünyesinde doğrudan sürdürülebilirlik ile ilgilenen bir yönetim kadrosu oluşturulmuştur. Bu kadro, yıl boyunca tüm çalışmaları yaparak yılda iki kez olmak üzere düzenli toplantılarla mevcut politikaların ve uygulamaların geliştirilmesi konusunda istişare yapmaktadır. İşletmenin temel sürdürülebilirlik anlayışının çevre, insan hakları, çeşitlilik ve katılım ile bölgesel canlandırma çevresinde olduğu ifade edilmiştir. Bu kapsamda sürdürülebilirlik ile yapılmış olan faaliyetler şu şekildedir:

- Sürdürülebilirlik ile ilgili iç farkındalık oluşturmak adına hizmet için sürdürülebilir kalkınma hedefleri seminerleri düzenlenmiştir.
- Sürdürülebilirliğin işletmenin tüm birimlerinde ve işletmenin tüm personeline uygulanabilmesi için işletme sosyal sorumluluk kuralları yayınlamış ve personelinin buna uygun davranışlar sergilemesini teşvik etmiştir. Söz konusu bu sosyal sorumluluk kuralları; müşterilere ve topluma güvenlik ve memnuniyet, her ülkenin yasa ve düzenlemelerine uygun davranış, bilgede ve iletişimde dürüstlük ilkesi, insan haklarına ve çeşitliliğe saygı, çevresel farkındalık ve enerjik toplum yaratmada sorumluluk üstlenme başlıklarından oluşmaktadır.
- İşletme çevresel sürdürülebilirlik anlayışı çerçevesinde yeni uçak teknolojilerini benimseme, 2050 yılına kadar net sıfır karbon emisyonu, emisyon ticaret programlarının kullanımı, yıpranmış tesis ve ekipmanların yenilenmesi, yenilenebilir enerji kullanımı, tek kullanımlık plastikler yerine çevre dostu malzemelerin kullanımı, kargo plastik sargısının geri dönüşümü, dijital platformlar ile kağıt israfının önlenmesi, işletmeye ait uçak ve tesislerde gıda israfını önlemeye yönelik geri dönüşüm üniteleri ve biyoçeşitliliğin korunması adına yasadışı yaban hayatı ticaretinin önlenmesi politikalarına sahiptir. Bu politikalara istinaden bitkisel yağ, şeker, hayvansal yağ,

atık biyokütle gibi sürdürülebilir kaynaklardan sürdürülebilir havacılık yakıtının kullanımını arttırma, en son geliştirilen uçaklarla yakıt tasarrufunu sağlama, uçak içi ağırlık düşürülerek ve düzenli motor temizliği yapılarak uçuş operasyonlarını iyileştirme ve azaltılamayan karbon emisyonu için emisyon ticaret sistemini kullanma faaliyetleri yürütülmektedir. Ayrıca uçak koltuklarında yer alan kafa kılıfları elma posası, atık şeker kamışı, hint yağı ve vegan deri ürünleri gibi malzemelerden üretilmektedir.

- İşletme sosyal sürdürülebilirlik anlayışı çerçevesinde insan haklarına saygı gösterme, sorumlu tüketim, sosyal sorunlarda teknoloji kullanımı, bölge kalkınmasında toplumu harekete geçirme, sürdürülebilirlik konusunda farkındalığı yüksek insan kaynağı istihdamı veya eğitimi politikalarına sahiptir.
- Karbon salınımını ve yakıt tüketimini azaltmak için motor yıkama işlemleri, uçak ağırlığının azaltılması, optimum irtifa, hız ve rota oluşturma, flap cihazı ile aerodinamik direncini azaltılması karada iniş sonrası sürüş için tek motor kullanma faaliyetleri yürütülmektedir. Bu faaliyetler sonrasında 3 711 ton karbon salınımı, 1 476 kilolitre uçak yakıtı azaltılması sağlanmıştır. Bu miktar ortalama Boeing 787-9 uçağının dünyanın etrafını 5 kez uçmasına (205 920 km) yetecek kadar yakıt anlamına gelmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Skytrax tarafından yürütülen çalışmalar sonucunda tüketicilerin oyları ile bağımsız bir şekilde belirlenen en iyi 3 havayolu işletmesinin sürdürülebilirlik faaliyetlerinin incelenmesi amacıyla yürütülen bu araştırma neticesinde sürdürülebilirliğin önemi ortaya konulmuştur. İnceleme sürecinde incelenen havayolu işletmelerinin web sitesinde sürdürülebilirlik sekmesinin olduğu ve incelenen havayolu işletmelerinin dönemlik, 2 senelik sürelerde sürdürülebilirlik raporları yayınladığı tespit edilmiştir. Havayolu işletmelerinin sürdürülebilirlik faaliyetlerinde rol oynamalarının hem ticari anlamda sektörü hem de duygusal anlamda tüketicileri olumlu etkileyebilme fırsatı sağladığı düşünülmektedir. Nitekim bu araştırmada en iyi havayolu işletmesinin seçiminde tüketiciler ve bağımsız bir kuruluş yer almaktadır. Söz konusu sürdürülebilirlik faaliyetleri ile kurumsal sosyal sorumluluk ve sponsorluk gibi halkla ilişkiler faaliyetleri de yürütülebilir. Böylece işletmenin uluslararası pazarlarda görünürlüğü artırılabilir. Araştırma neticesinde incelenen işletmelerin üçünde de 2050 yılında sıfır karbon salınımı hedefi bulunmaktadır. Bu da Paris İklim Anlaşması ve IATA temel hedefleriyle

paralellik göstererek havayolu işletmelerinin hem sürdürülebilirlik odaklı küresel politikalara uygun davranış gerçekleştirdiğini hem de rekabette dezavantaja düşmemek için çaba sarf ettiklerini göstermektedir. İşletmeler içerisinde “B” havayolu işletmesinin sürdürülebilirlik adına daha fazla kurum ve kuruluşla iş birliği yaptığı gözlemlenmiştir. Ayrıca yine “B” havayolu işletmesinde incelenen diğer havayolu işletmelerine göre sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesine yönelik daha fazla faaliyet gösterildiği tespit edilmiştir.

Araştırma bulgularından hareketle şu önerilerin sektöre ve akademik çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

- Küresel ısınma, orman yangınları, depremler gibi doğal tahribatın önüne geçebilmek adına başta uluslararası işletmeler olmak üzere tüm işletmelerin ve tüketicilerin duyarlı olması ve koruma ve sürdürme adına bir dizi önlem alması gerekmektedir. Bu önlemlerin başında eğitim gelmektedir. İşletmeler kendi bünyesindeki insan kaynağına sürdürülebilirlik bilinci oluşturmak için eğitim vermelidir.
- İşletmelerde olduğu gibi işletmelere insan kaynağı sağlayan yükseköğretim kurumlarının müfredatlarına sürdürülebilirlik ile ilgili dersler eklenmelidir.
- Havayolu işletmelerinin kullandıkları ürünlerin ve sürdürülebilirlik faaliyetlerinin sunulduğu bir müze açılması, tüketicilerin sürdürülebilirlik bilincini arttırabilir. Bu sayede işletmelerin ise daha görünür olması sağlanabilir.
- Turizm sektörüne ürün üreten işletmelerden ve küresel kuruluşlardan oluşan bir örgütlenme ile küresel sürdürülebilir turizm faaliyetlerine yönelik politika geliştirilebilir. Böylece tüm dünya üzerinde turizmin neden olduğu atık ve olumsuz durumlar engellenebilir.
- Havayolu işletmeleri getiri yönetimini yaparken sürdürülebilirliği sağlayıcı önlemler almalıdır. Eğer buna yönelik hali hazırda önlem alınıyorsa sürdürülebilirlik raporlarında bunlara yer vermelidir.
- Bilimsel araştırmacılar sürdürülebilirlik faaliyetlerinin işletmelerin ve sektörün karlılığını ve devamlılığını tespit edici bilimsel araştırmalar yürütebilirler. Bu araştırmalar sektör paydaşlarının tamamına fayda sağlayabilir.

Kaynakça

- Carasuk, R., Becken, S. and Hughey, K. F. (2016). Exploring values, drivers and barriers as antecedents of implementing responsible tourism. *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 40(1), 19-36.
- Doğancılı, O. S. (2020). Covid-19 salgını sonrası turizm destekleri. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 2808-2820.
- Doğancılı, O. S. (2022). Göller bölgesinde alternatif turizm: Konaklama tesislerinin internet siteleri üzerine bir araştırma. *Social Sciences Studies Journal*, 4(13), 168-177.
- Dülger, A. S. ve Güneş, G. (2025), İklim adaletinin sağlanmasında sürdürülebilir turizmin rolü: R programı ile bibliyometrik analiz, *Journal of Gastronomy Hospitality and Travel*, 8(3), 1212-1223.
- GSTC (2025). Erişim adresi: <https://www.gstc.org/about/> , Erişim tarihi: 07.11.2025.
- Güneş, G. ve Dülger, A. S. (2020). Turizm Kavramı, Turizmin Tarihçesi, Ülke Ekonomilerine Katkısı ve Turizm İstatistikleri, içinde *Sağlık Turizmi* (Ed. Dilaver Tengilimoğlu), Siyasal Kitabevi, Ankara.
- IATA (2025) Erişim adresi: <https://go.updates.iata.org/airport-environmental-trend-report> , Erişim tarihi: 07.11.2025.
- IATA^a (2023). Annual review. Erişim adresi: <https://www.iata.org/contentassets/c81222d96c9a4e0bb4ff6ced0126f0bb/annual-review-2023.pdf> , Erişim tarihi: 01.11.2023.
- IATA^b (2023). Press releases. Erişim adresi: <https://www.iata.org/en/pressroom/2023-releases/2023-02-06-02> , Erişim tarihi: 01.11.2023.
- ICAO^a (2023). Effects of novel coronavirus (COVID-19) on civil aviation: Economic impact analysis. Erişim adresi: https://www.icao.int/sustainability/Documents/COVID-19/ICAO_Coronavirus_Econ_Impact.pdf , Erişim tarihi: 01.11.2023.
- ICAO^b (2023). Member states. Erişim adresi: <https://www.icao.int/about-icao/Pages/member-states.aspx> , 01.11.2023.
- Merriam, S. B. (2013). Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber (3. Baskıdan Çeviri) Ed: S. Turan, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Miralles, C. C., Barioni, D., Mancini, M. S., Jorda, J. C., Roura, M. B., Salas, S. P., Argelaguet, L. L. and Galli, A. (2023). The footprint of tourism: A review of water, carbon and ecological footprint applications to the tourism sector. *Journal of Cleaner Production*, 422, 138568.
- Özdemir Uçgun, G. ve Narci, M. T. (2023). Konaklama işletmelerindeki sürdürülebilir turizm uygulamalarının satın alma davranışına etkileri. *Afyon Kocatepe Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(4), 1595-1610.

- Skytrax, (2023). Airlines. Erişim adresi: <https://skytraxratings.com/airlines> , Erişim tarihi: 01.11.2023.
- Tuna, M. ve Dülger, A.S. (2020). Konaklama İşletmelerinde Sorumlu Turizm Uygulamaları ve Belgelendirme Sistemleri, içinde *Sorumlu Turizm* (Ed. S. Gül Güneş ve Seda Özdemir Akgül), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- United Nations (2015). Framework Convention on Climate Change, *Conference of the Parties*, 30 November – 11 December, Paris.
- Zengin, V.E. ve Duran, Z. (2024). Çevresel Duyarlılığın Müşteri Memnuniyetine Etkisi: Havayolu İşletmeleri Üzerine Bir İnceleme, içinde *Sosyal Bilimlerde Teorik ve Ampirik Araştırmalar III*, İKSAD Publications, Ankara.